



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

บัว เป็นพันธุ์ไม้้ำชนิดหนึ่งที่ขึ้นกระจายอยู่ทั่วโลก มักขึ้นตามแหล่งน้ำที่มีการไหลถ่ายเทของน้ำได้ดี ดอกมีสีสรรสวยงามสะดุดตาและมีกลิ่นหอม ประกอบด้วยปลอกง่ายและเจริญเติบโตเร็ว จึงเป็นที่นิยมปลูกกันทั่วไป มีทั้งที่ปลูกไว้เพื่อเป็นไม้ประดับและใช้บริโภค หรือเป็นยารักษาโรค ซึ่งนับได้ว่าเป็นพืชที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง ทุกส่วนของกอบัวนับตั้งแต่ เกสร ฝัก เมล็ด เปลือกหุ้มเมล็ด กลีบดอก ใบ ตลอดจนจนถึงรากบัวมีประโยชน์จำหน่ายได้ราคาทั้งสิ้น บัวที่เป็นพืชเศรษฐกิจของเกษตรกรไทยและกำลังจะได้รับการส่งเสริมนั้นเรียกว่า "บัวหลวง" หรือปทุมชาติ จัดเป็นพืชน้ำที่มีดอกและใบโผล่เหนือน้ำ ดอกมีสีขาวหรืออมชมพู ชาวพุทธนิยมใช้บูชาพระ

เนื่องจากการทำนาข้าวซึ่งถือเป็นอาชีพหลักดั้งเดิมของเกษตรกรส่วนใหญ่ได้ประสบปัญหาาราคาตกต่ำมากในอดีต แม้ได้มีการแก้ไขบ้างแล้วแต่ยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องอยู่จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องมาจากผลผลิตข้าวที่ส่งออกยังมีคุณภาพไม่ดีพอประกอบกับกลุ่มผู้ส่งออกข้าวไปจำหน่ายต่างประเทศมักจะแย่งลูกค้ากันเองโดยการตัดราคาจำหน่ายส่งออกมีผลกระทบทำให้ราคาข้าวเปลือกในประเทศตกต่ำตามไปด้วย ยิ่งในปัจจุบันไทยสามารถปลูกข้าวได้ตลอดทั้งปีทำให้มีผลผลิตมาก แต่ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่คุณภาพยังไม่ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาดส่งออก เนื่องมาจากขาดแคลนเงินทุนและความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมในการเพาะปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาในสต็อก รวมถึงการบรรจุหีบห่อ บางครั้งมีการเอาโรคเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลางและเจ้าของโรงสีข้าวต่อเกษตรกรผู้ทำนาข้าวด้วย

เกษตรกรเขตกรงเทพฯรอบนอกรวมถึงจังหวัดนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานีเริ่มตระหนักดีว่าการทำนาข้าวต้องลงทุนสูงและได้ผลตอบแทนไม่คุ้ม ซึ่งเป็นผลมาจากราคาข้าวตกต่ำดังเหตุผลข้างต้น เกษตรกรบางรายต้องเช่าที่นาทำมาหากินก็มีภักถนายทุนเจ้าของที่เอาโรคเอาเปรียบโดยการเรียกเก็บค่าเช่าที่เป็นข้าวเปลือก อีกทั้งยังปัญหาจากภัยธรรมชาติ เช่น ฝนขาดฤดู น้ำท่วม และจากศัตรูพืชประเภทเหมาทำความเสียหายทำให้นาข้าวได้ผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควร บางครั้งถึงกับขาดทุน เกษตรกรชาวนาในเขตดังกล่าวจึงเกิดความท้อแท้หันมาประกอบอาชีพอื่นเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว การทำนาบัวเพื่อตัดดอกจำหน่ายจัดเป็นอาชีพหนึ่งที่เกษตรกรส่วนใหญ่แถบจังหวัดดังกล่าวทำเป็นอาชีพเสริมแทนที่จะทำนาข้าวแต่เพียงอย่างเดียว โดยในบางแห่งจะทำนาข้าวสลับกับการทำนาบัว แต่บางแห่งก็เปลี่ยนเป็นทำนาบัวแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะปัจจัยใน

การเพาะปลูกต่าง ๆ ใกล้เคียงกับการทำนาข้าว ทำให้สามารถใช้ที่ดินเดิมซึ่งมีค่านายก
ไว้แล้ว เพียงแต่ทำดินให้เป็นเทือกก็ปลูกข้าวได้ทันที มีน้ำตลอดปีเนื่องจากจังหวัดดังกล่าว
อยู่ในเขตชลประทานทั้งหมด เครื่องมือทันสมัยที่มีอยู่ก็ใช้ได้เช่นเดียวกับการทำนาข้าว
นอกจากนี้สามารถปลูกข้าวได้ทุกฤดูกาล ทำให้สามารถเก็บเกี่ยวและมีรายได้หมุนเวียนให้
แก่ครอบครัวได้ตลอดปี การดูแลรักษาง่ายกว่าการทำนาข้าว ความต้องการในการบริโภค
ดอกบัวก็มีตลอดปี ทั้งนี้เนื่องจากดอกบัวหลวงเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายว่าเป็นดอกไม้
สำคัญทางศาสนาพุทธ ชาวไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธนิยมใช้บูชาพระ ใช้ในพิธีกรรม
ต่าง ๆ ทางศาสนา รวมทั้งใช้เป็นไม้ประดับ ดอกบัวจึงจัดเป็นดอกไม้ที่มีความสำคัญใน
ตลาดไม้ตัดดอกของประเทศไทย อีกทั้งเกษตรกรผู้ทำนาบัวยังมีรายได้เสริมจากการ
จำหน่ายส่วนอื่น ๆ ของกอบัวอีกด้วย

ความนิยมมีได้มีอยู่แค่ในขณะเป็นดอกบัวสดเท่านั้น ในปัจจุบันดอกบัวแห้งกำลัง
ได้รับความสนใจเช่นกัน ฝ่ายไม้ประดับแห่ง โครงการหลวง เป็นผู้ริเริ่มประดิษฐ์ไม้
ประดับแห้งจากส่วนประกอบต่าง ๆ ของกอบัวหลวง เช่น ดอก ใบ และฝักขึ้น
เมื่อประมาณเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน พ.ศ. 2531 ที่ผ่านมานี้ ปัจจุบันกำลังได้รับ
ความสนใจทั่วไปทั้งจากตลาดไม้ประดับทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงคาดว่าบัวตัดดอก
ในอนาคตจะสามารถขยายตลาดกว้างออกไปทั้งในรูปตลาดดอกไม้สดและตลาดดอกไม้แห้งทั้ง
ในและต่างประเทศ

สำหรับในปัจจุบัน ชาวสวนนิยมปลูกเฉพาะบัวหลวงและบัวฉัตรเพื่อตัดดอก
จำหน่าย ดังนั้น การศึกษาถึงต้นทุนและผลตอบแทนในการทำนาบัวตัดดอกจำหน่ายของบัว
สองพันธุ์นี้ ทำให้ทราบว่าต้นทุนการผลิตของบัวพันธุ์ใดต่ำกว่าและผลตอบแทนของบัวพันธุ์ใด
สูงกว่า ซึ่งจะ เป็นข้อมูลที่จะช่วยประกอบการตัดสินใจของชาวสวนในการลงทุนต่อไป ทั้งยัง
คาดว่าจะ เป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้ทำนาบัวอยู่แล้วหันมาสนใจบำรุงรักษานาบัวของตนให้
ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและในปริมาณมากขึ้น เป็นแนวทางก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ข้อสมมติฐานในการศึกษา

1. ค่าแรงเป็นต้นทุนการผลิตที่มีสัดส่วนสูงสุดสำหรับการทำนาบัวตัดดอก
2. สัดส่วนของปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในการทำนาบัวฉัตรตัดดอกสูง
กว่าที่ใช้ในการทำนาบัวหลวงตัดดอก

จากการสัมภาษณ์ รศ. มล. จารพันธ์ ทองแถม อาจารย์ภาควิชาพืชสวน
คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หัวหน้าฝ่ายไม้ประดับแห่ง โครงการหลวง

3. รายได้ที่ได้จากการทำนาบัวตัดดอกในฤดูฝนสูงกว่าฤดูหนาว

4. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการทำนาบัวตัดดอก คือ เกษตรกรผู้ปลูกเลี้ยงยังขาดความรู้ในการใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของบัว ประโยชน์ของบัวหลวงและวิธีการทำนาบัวตัดดอก ตลอดจนสภาพทั่วไปของนาบัวตัดดอกในแถบภาคกลางของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาบัวตัดดอก
3. เพื่อเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาบัวหลวงและบัวฉัตรตัดดอก
4. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำนาบัวตัดดอก รวมทั้งเสนอแนวทางแก้ไข

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาบัวตัดดอก เป็นการศึกษาตั้งแต่เกษตรกรเริ่มปลูกจนกระทั่งตัดดอกและนำออกจำหน่าย ดังนั้นเรื่องที่จะเกี่ยวข้องกับ การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและนำดอกออกจำหน่าย จึงได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. คำว่า "บัวตัดดอก" ในที่นี้หมายถึง บัวพันธุ์ *Nelumbo nucifera* เท่านั้น โดยจะแบ่งจากลักษณะเด่นของดอก เป็น 2 ประเภทดังนี้

1.1 "บัวหลวง" หมายถึงบัวหลวงดอกสีขาวตุ้มยาว หรือที่เรียกว่า ปลดทริก ชาวบ้านเรียกว่า บัวแหลมเขียว และบัวหลวงดอกสีชมพูตุ้มยาว หรือที่เรียกว่า ปทุมหรือปัทมา ชาวบ้านเรียกว่า บัวแหลมแดง

1.2 "บัวฉัตร" หมายถึงบัวหลวงพันธุ์ดอกขาวซ้อน หรือที่เรียกว่า สัตตบงษ ชาวบ้านเรียกว่า บัวฉัตรขาวหรือบัวฉัตรแก้ว และบัวหลวงพันธุ์ดอกสีชมพูซ้อน หรือที่เรียกว่า สัตตบงกช ชาวบ้านเรียกว่า บัวฉัตรชมพู

2. ขอบเขตพื้นที่ทำการวิจัย

ด้วยเหตุที่บัวเป็นพืชที่ต้องการน้ำหล่อเลี้ยงลำต้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นแหล่งปลูกบัวมักอยู่แถบแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไปตามริมห้วย หนอง คลอง บึงต่าง ๆ สำหรับการศึกษาในที่นี้จะเลือกศึกษาจากเกษตรกรในแถบภาคกลางของประเทศซึ่งเป็นเขตจังหวัดที่มีพื้นที่ทำนากบัวตัดดอกจำหน่ายมากที่สุด ได้แก่

- 2.1 จังหวัดนครปฐม
- เขตนครชัยศรี

- 2.2 จังหวัดนนทบุรี
- เขตบางกรวย
- เขตบางใหญ่

3. ระยะเวลาที่ทำการวิจัยตั้งแต่ ธันวาคม 2531 ถึง ธันวาคม 2532

4. การวิจัยมุ่งที่จะสำรวจเกษตรกรผู้ทำนากบัวตัดดอก เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนและรายได้จากการทำนากบัวตัดดอก ข้อมูลต่าง ๆ นำมาวิเคราะห์เพื่อคำนวณหาผลตอบแทนจากการทำนากบัวหลวงและบัวฉัตรตัดดอก พร้อมทั้งเปรียบเทียบต้นทุนและผลตอบแทนที่จะได้รับจากการทำนากบัวหลวงและบัวฉัตรตัดดอก

วิธีดำเนินการศึกษาและค้นคว้า

1. รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูลดังนี้

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) รวบรวมได้จาก

- การสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของนากบัวตัดดอกในแถบจังหวัดดังกล่าวข้างต้น

- การสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ทำนากบัวตัดดอกโดยตรง

- การสัมภาษณ์ ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ผู้รับจ้างขนส่ง ตลอดจนผู้รับจ้างขนตระกร้าบัวจากรถขนส่งไปยังแผงจำหน่าย เพื่อให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับราคาขายส่ง และราคาขายปลีกของบัวตัดดอกในแต่ละฤดูกาล ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการขนส่งและจัดจำหน่ายของเกษตรกรผู้ทำนากบัวตัดดอกด้วย

- การสัมภาษณ์ร้านค้าต่าง ๆ ที่ทำการจำหน่ายปัจจัย อุปกรณ์ และเครื่องมือทางการเกษตร เพื่อเปรียบเทียบข้อเท็จจริงที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร

ผู้ปลูกในเรื่องของราคา

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร วารสาร หนังสือ และรายงานที่เกี่ยวข้องกับการทำนาบัวตัดดอก

2. นำข้อมูลที่ได้จากข้อ 1 มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนในการทำนาบัวตัดดอก

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำนาบัวหลวงและบัวฉัตรตัดดอก ตลอดจนทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำนาบัวตัดดอก
2. เพื่อให้ผู้สนใจ หรือผู้ที่ต้องการลงทุนทำนาบัวตัดดอกใช้เป็นข้อมูลพิจารณาถึงความเหมาะสมในการลงทุน
3. เพื่อเป็นแนวทางที่จะเพิ่มผลผลิตสำหรับการบริโภคตลอดปี
4. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ในการพิจารณาวางนโยบายส่งเสริมอาชีพให้แก่เกษตรกร
5. เพื่อใช้เป็นข้อมูลทางเศรษฐกิจ เปรียบเทียบกับการทำการปลูกไม้ดอกชนิดอื่น ๆ
6. เพื่อเป็นเอกสารทางวิชาการที่จะใช้เป็นแนวทางการค้นคว้าต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากรน้ำ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย